

EEN MAAND VERZAMELEN IN ZUID- EN MIDDEN-CELEBES ¹⁾

De Piek van Bonthain. — Reeds den dag na terugkomst in Makassar begon aldus de nieuwe reis met een autotocht naar Malino. ALI met de bagage volgde per „prahóto”.

Zoolang men in de vlakte blijft, verschilt het land niet veel van Java. Karbouwenweiden wisselen af met kampongtuinen, velden ketella pohon, bamboebosch en braakliggend terrein. In het heuvelland meer braak terrein, meer bamboe en hier en daar wat secundair bosch. Op verschillende plaatsen heb ik mijn entomologische voelhorens eens uitgestoken, maar behalve op een plek, waar een stroompje een bijna drogen waterval vormde, was het resultaat gering. Die kleine kali echter leverde bij een eerste bezoek reeds zulke merkwaardige libellen op, dat ik er den laatsten dag vóór mijn terugreis naar Java nog een extra excursie heen heb gemaakt, met buitengewoon succes. Onder de talrijke gevangen libellen van dit onaanzienlijke kleine beekje zijn waarschijnlijk twee voor Celebes nog onbekende soorten en de evenzeer onbeschreven wijfjes van twee uiterst zeldzame andere soorten, waarvan ik ook mannetjes ving. Zoo'n steil ravijntje met een kleinen waterval, wat groote steenen en wat modderige plekken tusschen Araceëen-wortels kan voor heel wat waterinsecten een laatste toevluchtsoord in zwaar-ontgonnen gebied zijn.

Langzaam stijgt de goed aangelegde en uitstekend onderhouden autoweg. In de diepte stroomt de Kali Berang, die bij Parigi een zeer diep ravijn heeft uitgespoeld. Men ziet van den autoweg af een drie- tot vierhonderd meters onder zich de sawahs en kampongs van dat ravijn. Hier en daar gaat de weg door stukken bosch, maar op misschien 800 m krijgt men uitzicht op de grasbergen van Zuid-Celebes. Treurig, die armelijke vegetatie! Een onbewoonde bergachtige steppe, waar door oordeelkundige ontginning een rijk gezegend land kon zijn.

Een oase in de blauwe verte is echter de boschreserve van den Baang-Karaeng, den W-top van wat op de kaarten als Piek van Bonthain staat, maar wat in werkelijkheid een uitgebreid kratercomplex is. Op 1000 m ligt er het bungalowdorp Malino. De snelle auto heeft het mogelijk gemaakt, 70 km ver van het heete Makassar een ontspanningsplaats te stichten! Er staan een paar tientallen huisjes, aanlokkelijk voor een weekend; er is electrisch licht, waterleiding, een zwembassin en een juweel van een pasanggrahan. De electrische centrale wordt gedreven door het water, dat uit het bassin wegvloeit en dan door een buis 60 m verticaal langs een ravijnwand afstroomt. Het gevolg van het groote hoogteverschil in Malino is, dat de kranen van de laagstliggende huizen allemaal spuiters zijn, want het water stroomt er onder 6 atmosferen druk uit. Iets anders, waaraan men wennen moet, is het vroege bedgaansuur in de pasanggrahan. Om 10 uur gaat het licht, na eerst tweemaal gedimd te zijn, plotseling overal uit en daar ik dat niet wist, zat ik eensklaps midden in de groote voorgalerij in het pikduister, zonder precies te weten, waar mijn kamer lag!

Het ravijn, waarin het water van de centrale afstortte, werd door mij als voornaamste verzamelplek gekozen. Heel in de diepte donderde een flinke waterval (waarheen ik later nog eens hoop af te dalen), de wanden van de kloof waren met prachtig oerbosch begroeid. Ten behoeve van den bouw der centrale was hier een lichtglooiend pad voor steentransport uitgegraven en wat opgaand hout geveld. De koelies hadden een dozijn of wat boomen ontschorst om de schors als

¹⁾ Vervolg van blz. 16 van dezen jrg.

slaapmat te gebruiken, wat ook elders in den Archipel in zwang is bij menschen, die veel in oerbosch verkeerden. Die gedeeltelijk ontschorste boomen stierven op stam, maar de zoete dalende sapstroom giste hevig op den wondrand en lokte legio insecten. 's Morgens vroeg zaten, dicht tegen den stam en half onder de schors weggekropen, reuzengroote Vliegende-herten (*Eurytrachelus titanus*) op het alcoholische vocht. Geweldig, wat een kaken hadden de mannetjes! Het kostte heel wat inspanning, ze uit hun schuilhoek weg te trekken. Gemutileerde exemplaren bewezen, dat ze niet zachtzinnig met elkander omgaan.

In den vroegen ochtend zaten de bloedende boomen ook vol schemeringvlinders, *Melanitis*, *Lethe* en *Elymnias*. De Rijstvlinder *Melanitis leda*, in drommen, allerlei kleurschakeeringen dooreen. Daar het juist kenteringstijd was, zag men zoowel den droge-tijdsvorm, zonder oogvlekken aan den onderkant, als dien van het regenseizoen, met de levendige teekening en met de oogvlekken. Ze waren vaak zoo dronken, dat ik bijzonder goede exemplaren met mijn vingers tusschen een troepje andere drinkbroers kon wegnemen, zonder deze op de vlucht te jagen.

Later op den dag, toen de zon op de stammen ging schijnen en de wondranden schuimden, kwamen *Nymphalidae* op het sap af en daarbij de snelste aller dagvlinders, de *Charaxes*-soorten. Niet minder dan drie soorten heb ik er afgevangen, maar dat lukte alleen door bij iedere poging de grootste omzichtigheid te betrachten, want die dieren zijn zoo vlug en schichtig als vogels (fig. 12).

Over het algemeen sla ik het intellect van een vlinder niet hoog aan, maar voor een *Charaxes* maak ik een uitzondering. Een opgeschrikte *Charaxes* vliegt weg naar een boom in de buurt en gaat dan gewoonlijk onder tegen een blad op den uitkijk zitten. Verdwijnt de oorzaak van het opschrikken of blijft de nieuwe toestand onveranderd, dan daalt de vlinder weer af, maar blijft eerst nog op veiligen afstand van de plaats, vanwaar hij verjaagd werd. Tenslotte vliegt hij met zichtbare aarzeling naar de voedselplek terug en dwarrelt dan een paar maal om den stam, alvorens zich neer te zetten—ook al weer niet direct—op zijn oude plaatsje,

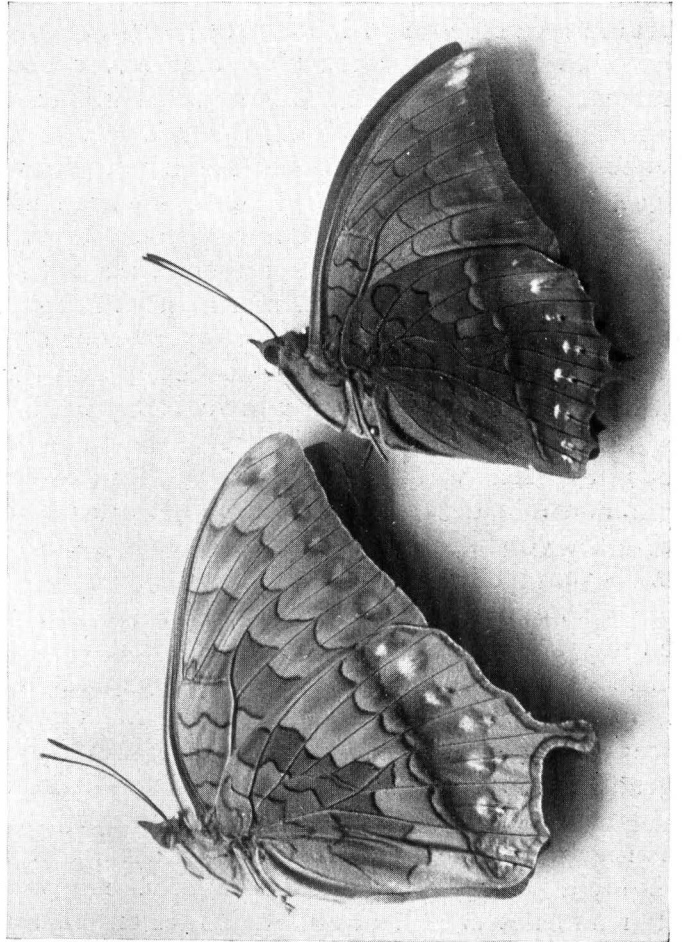

Fig. 12. *Charaxes affinis* BTL., ♂ en ♀, nat. gr.
Malino, Zuid-Celebes. 29-VI-1936.

dat hij voorzichtig, steeds tot de vlucht gereed, al loopend en tastend, opzoekt. Merkwaardig is, dat, terwijl een wegvluchtende vlinder zich bij voorkeur onder tegen een blad of ook wel op een bladrand neerzet, een terugkeerende vlinder steeds *op* een blad gaat zitten. Die laatste gewoonte is menige *Charaxes* duur te staan gekomen, want ik kon van anderen duidelijk zijn schaduw op het blad zien en daarnaar het net richten.

Ook 's avonds ben ik eens met een zaklantaarn langs de boomen gegaan. Prachtige groote *Noctuidae* zitten er dan te zuigen; hun facetoogen schitteren vurig-rood in den lichtbundel. Maar ook die vlinders blijken nogal schuw te zijn. De groote hertkevers loopen nu over den stam. Bij aanraking gaan ze in aanvalshouding staan en laten zich dan onverhoeds tuimelen. Er zijn nog vele andere torren, die van het alcoholisch vocht blijken te houden. Overdag zitten ze veelal onder de schors verborgen, maar 's nachts komen ze, evenals de oorwormen, te voorschijn. Sommige boomen zitten vol grauwe wantsen, *Lygaeidae*, die bij onze nadering of omhoog, of om den stam heen naar de andere zijde vluchten.

Het loont aldus de moeite, op elken tijd van dag en nacht bij zoo'n bloedenden boom te gaan inspecteeren, maar wil men véél soorten van insecten bijeenbrengen, dan mag men niet alleen dáár gaan vangen. Bepaalde vlinder-families ziet men *nooit* op gistende sappen, zooals *Papilio*'s, Witjes en Blauwtjes; die moet men langs het pad zoeken, op de bloemen of op den grond. In overvloed waren ze bij en op den ravijnweg te vangen.

Wonderlijke Witjes, *Pieridae*, vliegen er op Celebes; ze zijn van alle andere eiland-rassen verschillend. Van de groep der Geeltjes heb ik dat al gezegd, maar waren deze door hun breede zwarte randen merkwaardig, de andere Witjes zijn het vooral door hun spitse vleugels en hun groote afmetingen.

De welbekende menieroode *Appias nero*, die op Java reeds door zijn spitse vleugels opvalt, heeft ze op Celebes lang en spits als een dolk (*Appias nero zarinda*) en de *Pareronia*, het groote lichtblauwe Witje, dat ook op Java vliegt, heeft op Celebes een enorme grootte bereikt gepaard aan een bijzonder smallen, spits toeloopenden vleugel. Over de oorzaak hiervan is al veel gefilosopheerd, d.w.z. dat we er nog niets van weten, maar er moet wel een oorzaak zijn, want er zijn een groot aantal soorten — echter niet alle —, die dezelfde merkwaardigheid vertoonen.

Jammer genoeg zag ik aan den ravijnwand geen boomen in bloei, met uitzondering van een enkele Celastraceae, wat op het totaal-resultaat van slechten invloed geweest is. Hadden er b. v. een paar *Eugenia*'s in vollen bloei gestaan, dan had het er geheel anders uitgezien! Ik moest dus wel uitkijken naar andere entomologische jachtvelden. Een goed object van studie vormden de gevelde boomen, die men tegen de helling had laten liggen. Tientallen boktorren, snuitkevers, *Cleridae* en *Buprestidae* heb ik er af gehaald. Ook zijn die stammen de indirecte oorzaak van een andere mooie vangst geweest.

Zoo langs een steile helling een stam afwerkend, kwam ik ongemerkt in een tevoren veronachtzaamd boschoekje, een ravijntje, dat ik niet de moeite waard geacht had. Nu bereikte ik, tusschen een warnet van lianen doorglappend, een beekje met een schaduwrijke, vochtige open plek, waar hier en daar een zonnestraal door de hoge boomen toch nog tot den grond doordrong. Plotseling trillerde er iets in zoo'n zonnestraal — en was het weer verdwenen. Zinsbegoocheling? Neen, toch niet: ik had duidelijk regenboogkleuren zien glanzen. Even later . . . alweer! En toen zag ik

den veroorzaker wegvluchten; een ijl, uiterst rank libelletje. Ik vervolgde het dier tot aan den afstortingsrand, maar kon het niet in het net krijgen.

Rechts van mij had ik toen een grooten rotanstool, links de kleine kali met allerlei lage planten. De helling was steiler geweest dan ik onder het afdalen gemerkt had en het terugkeeren naar het punt van uitgang kostte mij veel moeite en tijd. Dat tijdverlies had echter zijn goede zijde, omdat ik om mijn weg te zoeken telkens moest opkijken en daardoor zag, hoe uit het rotanboschje telkens weer een van die kleine glanzige libellen te voorschijn kwam, om een moment in een zonnestraal te gaan pronken. Ik ving er dus verscheidene, die door onzen odonatoloog LIEFTINCK in Buitenzorg gedetermineerd werden. De doorzichtige vleugeltjes van de mannetjes glanzen als het mooiste paarlmoer, de wijfjes zijn vrij dof en blijven meer tusschen den plantengroei (fig. 13)¹⁾.

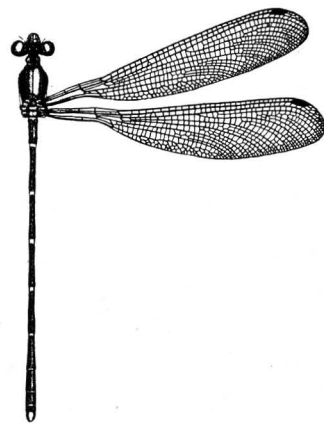

Fig. 13. *Celebargiolestes* n. sp.
Celebes. leg. L. J. Toxopeus.

Het pad naar de centrale gaf zulke goede uitkomsten en zulke bijzondere verrassingen, dat ik in Malino dan ook niet verder gekomen ben. Het groote, ongerepte bergwoud boven de plaats hoopte ik later te kunnen exploreeren en wel tijdens het tweede gedeelte van dezen tocht.

(Wordt vervolgd.)

L. J. TOXOPEUS

¹⁾ Deze en volgende afbeeldingen zijn op het Zoöl. Museum te Buitenzorg vervaardigd, waarvoor ik veel dank schuldig ben.

KORTE MEDEDEELINGEN

Een voor Java nieuwe aalscholver.— Bij den voorbereidenden tocht voor een excursie van onze afdeling der Natuurhistorische Ver. naar de rawahs ten Zuiden van Loemadjang op 14 Nov. '37 ontdekten Dr DE FLUITER van het Besoekisch Proefstation en ondergeteekende tusschen de aldaar veelvuldig voorkomende aalscholven — de beide soorten: *Phalacrocorax niger* (VIEILL.) en *Ph. sulcirostris territori* (MATH.) komen er in ongeveer gelijk aantal voor — een bont exemplaar, dat door den grooten afstand aanvankelijk voor een albino gehouden werd. Voorzichtig dichterbij komende, lieten de op een rij paaltjes zittende aalscholven zich tot op een 40 meter benaderen, zoodat de bonte in hun midden goed waar te nemen was. Daar de bovendeele en staart zwart waren, bleek een albino-vorm uitgesloten; we moesten hier met een ons onbekende soort te maken hebben. Daar geen geweer medegenomen was en daarvan evenmin op de excursie op den daarop volgenden Zondag gebruik kon worden gemaakt, besloten Dr VAN DER VEEN, eveneens werkzaam aan bovengenoemde instelling, en ondergeteekende den 5den en 6den December te trachten de „nieuwe” te pakken te krijgen. Aldus geschiedde en het geluk was met ons. Het resultaat is behoorlijk geprepareerd in het bezit van ondergeteekende.

Door Dr MAX BARTELS werd intusschen de juistheid van onze determinatie bevestigd; de soort die totnogtoe alleen van Bali bekend was (zie CHASEN: A handlist of Malaysian birds), bleek een ♂ ex. van *Phalacrocorax melanoleucos melvillensis* (MATH.) te zijn.

Een korte beschrijving met enkele bijzonderheden van den geschoten vogel mogen hieronder volgen.

Bovenkop, nek, rug, stuit, staart en vleugels zwart (middelste 2 staartpennen chocolade-bruin); schouder-, mantel- en vleugeldekveeren met eenigszins violette weerschijn en dofzwarte randen. Onderstaartdekveeren eveneens zwart. Boven den snavel begint een witte streep, die boven het oog doorloopt in het zilverwit van de zijden van den kop; kin, keel, hals en verdere onderdeelen wit, e. e. a. scherp gescheiden van de zwarte bovendeele. De snavel is helder oranje-geel, de bovensnavel met donkeren rug tot aan de punt; mondholte en tong lichtblauw, naar buiten geel verloopend. Oogen met washuid vóór en om het oog zwart; pooten glimmend zwart. Maten: vleugel 223, staart 194.5, loopbeen + 34 mm lang; totale lengte 610 mm; snavel tot mondhoek 56 mm. Maaginhoud: uitsluitend krabbenresten.

R. en K. O. „Dampar”, Januari 1938.

J. G. KOOIMAN.